

UITGESPROKEN

Leesexemplaar

DANNY PIETERS

Uitgesproken

47 scherpe stellingen voor
Vlaanderen & Europa

PELCKMANS

INHOUD

Inleiding

7

Voor een atletische overheid

11

Voor een nieuw Europa en een betere wereld

53

Voor werkzaamheid en solidariteit

111

Voor recht en gerechtigheid

159

Voor cultuur, taal, onderwijs en onderzoek

197

Naschrift

227

INLEIDING

Het is gebruikelijk dat een academicus bij het toetreden tot het gilde der gedoctrineerden niet slechts een doctoraat verdedigt, maar ook een aantal bijgevoegde stellingen. Deze stellingen zijn in de regel niet gerelateerd aan het onderwerp van het doctoraat, maar geven de geïnformeerde mening weer van de juridische doctorandus over een aantal andere vragen van recht en/of samenleving. Deze stellingen moeten onderbouwd zijn met stevige argumenten, ook al hoeft deze onderbouwing niet schriftelijk neergelegd te worden. De doctorandus kan daarover vragen te beantwoorden krijgen, waaruit dan zijn/haar meesterschap over het onderwerp moet blijken. Als ik zelf in een doctoraatsjury zat, heb ik vaak een vraag over de bijgevoegde stellingen geformuleerd, wat nogal uitzonderlijk bleek te zijn. Hoe dan ook heb ik steeds een voorliefde voor de 'bijgevoegde stellingen' behouden omdat eruit blijkt of de jonge jurist in staat is de (steeds enger wordende) grenzen van zijn doctoraatsonderwerp te overschrijden, en dus waardig is om later eventueel een professoraat op te nemen.

Het is niet de gewoonte dat een academicus bij het voltooien van zijn loopbaan aan de universiteit een aantal stellingen poneert. Toch is het idee aantrekkelijk: wat zijn de ideeën en stellingen die men wellicht niet (allemaal) wetenschappelijk uitgediept heeft in publicaties, maar waartoe men op basis van zijn ervaringen binnen en buiten de weten-

schap gekomen is na zo'n veertig jaar professionele werkzaamheid? Ik ben op de verleiding ingegaan en wat u hierna kan lezen, zijn een aantal stellingen die ik bij mijn emeritaat wil meegeven aan de huidige en volgende generaties.

Zoals voor de bijgevoegde stellingen van een doctoraat geldt dat ze niet rechtstreeks binnen het door het doctoraat behandelde onderwerp gesitueerd dienen te worden, zo ook zullen de stellingen bij mijn emeritaat niet in de eerste plaats slaan op onderwerpen eigen aan de rechtsdomeinen waar ik in de voorbije decennia actief op was, de rechtsvergelijking en het socialezekerheidsrecht. Mijn visie en aanbevelingen inzake de sociale zekerheid en het socialezekerheidsrecht heb ik reeds eerder neergeschreven. Dat geldt ook voor de methodologie van de rechtsvergelijking en de vergelijkende studie van de kleine staten. Uiteraard kan het niet anders dan dat ik in sommige stellingen zal terugkomen op wat ik reeds eerder in geschriften en debatten verdeelde, maar al bij al wil ik de beschouwingen over sociale zekerheid en over rechtsvergelijking beperkt houden.

Waarover zullen de stellingen dan wel handelen? Ik heb gepoogd een aantal stellingen te formuleren waartoe ik gekomen ben op grond van mijn professionele en levenservaring. Ik kan terugkijken op een gevarieerde loopbaan die wat weg heeft van een rollercoaster. Het is hier uiteraard niet de bedoeling een overzicht van mijn loopbaan te geven, slechts enkele elementen. Na mijn studie en doctoraat aan de KU Leuven werd ik eerst benoemd aan de universiteit van Tilburg. Enkele jaren later sprokkelde ik genoeg vakken aan de KU Leuven (toen ging dat zo) om aan de Rechtenfaculteit van de KU Leuven professor te worden. Ik zou er met veel plezier jaren lesgeven en onderzoek doen op het vlak van het socialezekerheidsrecht, de rechtsvergelijking en het Europees recht, en deelnemen aan tal van onderzoeks-

projecten en vormingsprogramma's. Deze brachten me op diverse plekken buiten Europa en in zowat alle Europese landen, waarbij ik het voorrecht had te mogen meebouwen aan een vrije en sociale samenleving in Centraal- en Oost-Europa. Ook al bleef ik sinds mijn aanstelling aan de KU Leuven steeds trouw werkzaam in de Rechtenfaculteit van de KU Leuven, toch werd dit gedurende een aantal perioden naar het tweede plan verschoven. Van 1999 tot 2003 en dan opnieuw van 2010 tot 2013 had ik de eer een federaal parlementair mandaat te mogen uitoefenen. In 2001, op mijn verjaardag, stond ik aan de doopvont van de N-VA. Van 2003 tot 2005 diende ik mijn Alma Mater als coördinator Studentenbeleid en van 2013 tot 2017 als vicerector voor Humane Wetenschappen en voor Internationaal Beleid. Dit korte overzichtje om te laten aanvoelen dat het geen toeval is dat de stellingen die ik hierna zal formuleren zich bewegen op het vlak van de staatsinrichting, van de Europese en wereldproblematiek, van het sociaaleconomische, van recht en gerecht, van taal, onderwijs en onderzoek.

Ik presenteer hierna zevenenveertig stellingen. Dit zijn proposities die wat zeggen, die uitgesproken zijn, waar je voor of tegen kunt zijn, die mensen niet onverschillig laten en het debat aanzwengelen. Als ik met mijn stellingen dat laatste kan bereiken, ben ik al heel tevreden. De stellingen zijn geen loze beweringen, maar komen met wat uitleg, zonder dat ze evenwel onderbouwd worden met diepgaand wetenschappelijk onderzoek. Voor alle stellingen geldt dat ik verwijzingen en citaten zoveel als mogelijk geweerd heb. Als wetenschappelijke bedrijvigheid later nader zou ingaan op enkele stellingen, zou ik dat zeer toejuichen, ook al zou dat er misschien toe leiden dat sommige (delen van) stellingen moeten worden herzien. En ja, door mijn mening te geven over tal van onderwerpen, kan het zijn dat er onnauw-

keurigheden, vergetelheden en zelfs fouten in mijn stellingen binnensluipen. Het weze me vergeven.

De stellingen pleiten achtereenvolgens voor:

- een atletische overheid;
- een nieuw Europa en een betere wereld;
- werkzaamheid en solidariteit;
- recht en gerechtigheid; en
- cultuur, taal, onderwijs en onderzoek.

Met de stellingen steek ik mijn nek uit en dus mag ik wat tegenwind verwachten, temeer daar sommige stellingen haaks staan op de tijdsgeest of strijden met sommige gevestigde belangen en machten. De stellingen vormen samen geen coherent geheel en al zeker geen politiek partijprogramma. Sommige stellingen zullen links, andere rechts geïdentificeerd worden, maar zelden zullen ze 'lauw' kunnen worden bevonden. Het zijn allemaal stellingen die op de een of andere wijze een reactie vormen op verontwaardiging of verwondering over de huidige gang van zaken. Mijn bedoeling is daarbij niemand te be- of veroordelen, maar wel om nieuwe wegen te schetsen voor de 21ste eeuw, die met de COVID-19-crisis echt begonnen lijkt te zijn. Willen bijdragen tot een betere toekomst kan overmoedig of zelfs arrogant lijken. Het weze me ter gelegenheid van het vervullen van vier decennia academische loopbaan toegestaan.

VOOR EEN ATLETISCHE OVERHEID

In de loop van het eerste driekwart van de vorige eeuw werden de overheidstaken steeds talrijker en werden steeds meer levensdomeinen gereguleerd. Een en ander had tot gevolg dat het overheidsapparaat veel omvangrijker werd. Tegelijk bleek het overheidsapparaat niet flexibel genoeg om in te spelen op de blijkbaar steeds toenemende behoeften. De overheid en het overheidsapparaat bleken steeds zwaarder te worden, en zo ook het overheidsbeslag. Sommigen verwonderden en verwonderen zich nog steeds over het feit dat we in ons land wellicht hierdoor belastingen van een Scandinavisch niveau kennen en een openbare dienstverlening van mediterraan niveau.

In het laatste kwart van de vorige eeuw kwam een tegenbeweging op gang. Privatiseringen grepen om zich heen. Waar voorheen bepaalde essentiële diensten verzorgd werden van overheidswege, werden in naam van de vrije concurrentie het spoor, de elektriciteitsvoorziening, telecommunicatie enzovoort geprivatiseerd. Ingewikkelde constructies moesten dan toezicht mogelijk maken op deze 'vrijgemaakte' markten, maar slaagden daar vaak niet echt in. Voor tal van nutsvoorzieningen werden we zelfs afhankelijk van beslis-

singen die in het buitenland worden genomen. Door de aanhoudende kritiek op een te ‘vet’ overheidsapparaat gingen er ook steeds minder mensen werken voor het algemeen belang en werd het openbaar ambt steeds minder aantrekkelijk gemaakt. Waar dan toch bepaalde taken op niveau goed vervuld dienen te worden en er geen gekwalificeerd personeel voorhanden is, moesten overheidsinstanties een beroep doen op externe leveranciers of private consultancy.

De greep van de overheid, en dus het bewaken van het algemeen belang, verzwakte of verdween in tal van levensdomeinen. Onder de vlag van de individuele vrijheid, de privacy en dies meer, wordt de overheid vaak verboden te doen wat inhoudelijk nodig is, maar worden de individuele vrijheid en de privacy volledig uitgeleverd aan vraatzuchtige particuliere actoren zonder enig respect voor de fundamentele vrijheden die hen in de weg staan. Denken we zo nog maar aan de steeds groeiende toepassingen van gezichtsherkenningstechnologie in de particuliere sector (bv. bij bankverrichtingen), terwijl de overheid hier geen (of amper) gebruik van kan maken voor misdaadbestrijding. De overheid blijkt niet in staat of bereid gebruik te maken van de steeds uitgebreidere technologische mogelijkheden. Staten lijken behept met het onvermogen of de onwil het recht te handhaven in de cyberruimte: daarvoor lijkt de macht van de internationale communicatieplatforms en technologiebedrijven te groot geworden. Internationale afspraken vermogen evenmin deze private mastodonten gedragsregels op te leggen. Het omgekeerde lijkt waar: de Zuckerbergs en Gates van deze wereld dicteren eerder de regels aan de staten en internationale organisaties.

Daarbij komt nog dat de overheid, het staatsapparaat, ook steeds minder mag kosten. Het lijkt erop dat sinds het laatste kwart van de vorige eeuw, van de ene besparing tot

de andere, de staat vermageringskuren werden opgedrongen. Tegelijk bestaat een grote terughoudendheid om de belastingdruk te verhogen of zelfs maar te handhaven. Het gevolg is dat we leven in een land met een reusachtige schuld bij de staat en een reusachtige spaarboek bij de bevolking! Of zoals sommigen stellen: een arm land met rijke burgers.

Is onze staat, onze overheid nu zwaarlijvig en dient deze verder af te slanken? Of is onze overheid juist al te zeer vermagerd om nog op niveau te kunnen presteren? Moeit de staat zich met te veel of zijn juist te veel taken door de overheid afgestoten? Ik geloof dat we behoefte hebben aan een overheid en een staat die niet alles willen doen en controleren, maar een staat die datgene wat hij wel doet, goed doet. Wat geldt voor de staat, geldt uiteraard ook voor de overheidsorganen: ook zij moeten niet alle hooi op hun vork nemen, maar hun kerntaak uitstekend vervullen. Noch een zwaarlijvig, noch een uitgemergeld overheidsapparaat zijn wenselijk, wel een atletische staat die gespierd goed doet wat hij moet doen. Een atleet zorgt ervoor dat zijn voeding gezond en aangepast is om een optimaal resultaat te bereiken. Zo ook moet een staat kunnen rekenen op adequate middelen om zijn taken optimaal te vervullen.

In de navolgende stellingen pleit ik voor zo'n atletische staat en overheid. Een staat die zich niet verliest in alles willen reguleren, een overheid die niet alomtegenwoordig wil zijn. Wel een staat die niet zo zwak gemaakt is dat hij wat van hem verwacht wordt niet meer kan realiseren. Wel een staat die sterk genoeg is om het algemeen belang te laten prevaleren op het individueel belang. Een overheid die vertrouwen wekt en het geloof in het algemeen belang herstelt. Een overheid die de fundamentele rechten van eenieder niet slechts formeel, maar ook ten gronde ernstig neemt en tegelijk de burger aanspreekt op zijn fundamentele plichten.

Een overheid die niet aanvaardt dat mensen of bedrijven zich buiten of boven de gemeenschap plaatsen.

Ik kan hier uiteraard geen heel receptenboek neerpenen om tot zo een atletische staat en overheid te komen. Laat me toe slechts enkele voorstellen te poneren, die daar mijns inziens toe zouden kunnen bijdragen:

- 1) De staat en de overheid moeten als 'van ons' ervaren worden
- 2) De staat neemt binnen zijn grenzen volle verantwoordelijkheid
- 3) Staatsburgerschap en nationaliteit dienen onderscheiden én verbonden te worden
- 4) Het parlement doet aan politiek
- 5) Politici moeten leiding geven
- 6) Hoe meer het het algemeen belang betreft, des te meer de overheid beslist
- 7) De weerbaarheid van land en burgers dient te worden verhoogd
- 8) Wie zich voor het algemeen belang inzet, wordt gewaardeerd

1

De staat en de overheid moeten als 'van ons' ervaren worden

De staat (in de ruime zin, dat kan ook de Europese Unie of een deelstaat zijn) en de burger staan vaak tegenover elkaar als vijanden, of toch minstens als tegenstanders. Ook al doen heel wat overheidsinstanties de laatste decennia grote pogingen om de burger vriendelijker en dienstbaarder te ontmoet te treden, de relatie tussen de burger en het overheids-

apparaat blijft gespannen. Ook al zijn onze burgers vandaag beter opgeleid dan ooit tevoren, toch lijkt het begrip voor de grotere samenhang velen te ontgaan: dat een gezonde samenleving een goed geolied overheidsapparaat nodig heeft, bijvoorbeeld.

Er is in ons land natuurlijk de erfenis van eeuwen van bezetting en onderdrukking, die maken dat er een fundamenteel wantrouwen bestaat tegenover de staat en zijn organen. Dat is begrijpelijk en daardoor verschilt onze situatie van deze in menig Scandinavisch land, waar overheid en burger niet of veel minder tegenover elkaar staan. Maar zoals mensen bij het volwassen worden toch wat los moeten trachten te komen van hun trauma's in de kindertijd, zo ook wordt het tijd dat wij ons, in volle bewustzijn van ons verleden, nu als een volwassen natie met volwassen burgers gaan gedragen. Zelfs al zijn we van mening dat de democratie in een land als België, met twee publieke opinies, niet echt goed kan functioneren, dan nog mogen we ons hierachter niet verschuilen wanneer we wel degelijk volle zeggenschap hebben en geen bezetter of verdrukker, geen andere gemeenschap verwijten gemaakt kunnen worden.

Dat 'wij de staat zijn', dat 'de overheid van ons is' zijn boodschappen die in alle klaarheid uitgedragen moeten worden door de overheid zelf en door de opiniemakers in de bevolking. Dat deze boodschap niet vrijblijvend is, is echter ook duidelijk. Als wij de staat zijn, als de overheid van ons is, dan zijn tekortkomingen van deze staat, van deze overheid, minstens voor een deel ook aan onszelf te wijten. Omdat we niet oordeelkundig onze vertegenwoordigers kiezen, omdat we wel steeds met kritiek klaarstaan, maar zelf geen verantwoordelijkheid voor het algemene nemen, omdat we steeds meer willen krijgen van de overheid, maar ook steeds minder zelf willen bijdragen enzovoort.

Als wij de staat willen zijn, als we de overheid als 'van ons' willen ervaren, zullen we ook bereid moeten zijn het 'ik', het eigenbelang wat meer te relativieren als het schijnbaar of echt in conflict komt met het algemeen belang. Dat in ons land de tijd die verloopt tussen een misdrijf en de finale vervolging en bestraffing, de tijd die verloopt tussen een eerste plan voor een nieuwbouw en de uiteindelijke oplevering, zo buitengewoon lang is, is voor een deel te wijten aan loodzware procedures... om individuele rechten en belangen maximaal te waarborgen. Echter, op een zeker punt leidt dat niet tot meer rechtsbescherming, maar juist tot het tegendeel. Ik pleit hier niet voor het opgeven van procedurele waarborgen voor partijen in een geding, voor het opheffen van de vereiste van allerhande vergunningen voor het bouwen, maar ik pleit wel voor het opnieuw in evenwicht brengen van het individueel en het algemeen belang. Vandaag is, ten gevolge van een zwakke staat en overheid, de balans doorgeslagen naar het individueel belang van enkelen ten nadele van vele anderen. Door de al dan niet vermeende rechten en belangen van enkelingen te veel en te lang te beschermen, worden de rechten van tal van anderen én van de gemeenschap gefnuikt.

Het zou echter ook fout zijn de verantwoordelijkheid voor de misgroeide relatie tussen burger en overheid volledig bij de burger te leggen. Ook de overheid, de staat moet aangesproken worden om tot een goede verhouding te komen. Daarbij is het belangrijk dat de overheid de burger geen onnodige lasten, zowel administratieve als geldelijke, oplegt. Mensen nutteloos formulieren laten invullen, in het gemeentehuis van hot naar her laten lopen enzovoort kunnen dan allemaal kleine lasten zijn, maar ze kunnen de relatie aardig verzieken. Ook past het niet dat overheden allerhande trucs inschakelen om de formeel gewaarborgde

(procedurele) rechten van de burger te omzeilen. Ik verkies minder procedures, die wel op een open en eerlijke wijze nageleefd worden.

De staat, de overheid staat niet in abstracto tegenover de burger, maar wel in de verschijning van de ambtenaar, van het overheidsorgaan, van de beleidsverantwoordelijke. Van hen mag dan ook een grotere inzet gevraagd worden dan van een werknemer of een bedrijfsdirectie. Het statuut van de ambtenaren wil daartoe de nodige waarborgen bieden, ook al stel ik me soms vragen bij enkele vormen van syndicaal optreden binnen het ambtenarenkorps die zeker niet door het algemeen belang zijn ingegeven. Het kan toch niet dat de vakorganisatie inhoudelijk het beleid gaat bepalen binnen een overheidssector. Ook al klinkt dit wellicht hard en onaangenaam, een ambtenaar dient meer gehoorzaamheid aan de dag te leggen ten overstaan van zijn oversten dan een werknemer ten aanzien van zijn werkgever. Nog los van de syndicale impact dient onderstreept te worden dat totaal verziekte personeelstoestanden die de goede werking van een openbare dienst soms ettelijke jaren belemmeren niet aanvaardbaar zijn. Ook wat dit betreft moet ingegrepen worden; het gaat immers niet in de eerste plaats om de rechten en belangen van de individuele protagonisten, maar om het algemeen belang. Een atletische staat wordt niet gediend door ambtenaren die meer energie steken in de uitbouw van hun persoonlijke loopbaan en zelfs het elkaar bevechten dan in het vervullen van hun taak van algemeen belang.

2

De staat neemt binnen zijn grenzen volle verantwoordelijkheid

Als we stellen dat we de staat en de overheid als ‘van ons’ moeten zien, rest de vraag: wie zijn ‘wij’? Wat zijn ‘onze’ staat, ‘onze’ overheid?

Zoals reeds aangegeven versta ik hier onder ‘staat’ ook deelstaten of de Europese Unie. Of het nu gaat om de staat, deelstaat of de Europese Unie, hun overheidsfunctie, hun gezag is niet grenzeloos, maar beperkt zich tot een bepaald grondgebied. Grenzen zijn dus inherent aan overheidsgezag. Particuliere bedrijven en bedrijfsstructuren kunnen ‘multinational’ zijn en zoveel mogelijk nationale en andere grenzen willen miskennen, dat is niet het geval voor overheidsinstanties.

Nu lijkt er toch een probleem te bestaan met die grenzen. Onder invloed van de Europese Unie en van andere internationale afspraken zijn wij gewoon geworden grenzen zonder veel problemen te overschrijden. Soms wordt daarbij zelfs vergeten dat deze grenzen bestaan en is het ontwaken hard als men er dan toch, bijvoorbeeld ten gevolge van maatregelen ter bestrijding van de COVID-19-pandemie mee geconfronteerd wordt. De globalisering van tal van diensten en de gemakkelijke communicatie via het internet met zowat elke andere plek op aarde hebben er zeker ook toe bijgedragen dat de realiteit van grenzen aan het zicht werd onttrokken.

Toch kan geen samenleving op een geordende wijze functioneren, kan geen overheid haar plichten kwijten ten aanzien van het algemeen belang en de fundamentele rechten van haar ingezetenen, indien er niet bepaald is binnen

welke grenzen dit staatsgezag geldt. Grenzen laten vervagen zonder boven deze grenzen een ander overheidsgezag te plaatsen, riskeert rechteloosheid te creëren. Dit is vandaag soms het geval binnen de Europese Unie, wanneer het Europees recht onder meer op grond van de fundamentele vrijeverkeersprincipes de staten de mogelijkheid ontnemt sommige fenomenen te reguleren, maar zelf niet bevoegd of in staat blijkt om regelend op te treden. Dit is nog vaker het geval wanneer ten gevolge van de globalisering sommige activiteiten niet meer gelinkt kunnen worden aan een of ander grondgebied en dus een vrijbrief lijken te krijgen om om het even wat te doen. Ik verwijs naar fenomenen als het darknet of (de handel in) bitcoins.

Grenzen worden ook gesteld om te bepalen wie erin mag en wie buiten moet blijven. Dat klinkt hard, maar het is een waarborg tegen invasies en maakt het mogelijk om binnen de grenzen een geordende samenleving op te bouwen. Men kan nu voor een liberaler of meer restrictief beleid inzake toegang zijn, het blijft zo dat geen enkele staat een volledig opengrenzenbeleid kan volgen, omdat dan elke poging om daarbinnen een geordende samenleving en solidariteit tot stand te brengen tot mislukken gedoemd is.

Grenzen bakenen dus af wat 'binnen' en 'buiten' is. Niet iedereen kan zomaar een grondgebied binnen en/of zich er zomaar vestigen. Daarover heeft elke staat zo zijn regels. Het is belangrijk dat deze gehandhaafd worden, net zoals het belangrijk is asiel te verlenen aan mensen die in hun land ten onrechte vervolgd worden of er aan groot gevaar worden blootgesteld door de overheid. Een genereus beleid ten aanzien van échte vluchtelingen moet de trots van elke staat zijn. Zo ook moet wie op ons grondgebied toegelaten wordt de mogelijkheid hebben zich hier als mens ten volle te ontplooiën als een volwaardig lid van de gemeenschap. Dit alles

hangt echter samen met de handhaving van de andere kant van de medaille: mensen zonder verblijfstitel (transmigranten, uitgeprocedeerde illegalen, niet-asielaanvragers...) moeten het land worden uitgezet naar het land van oorsprong of het land van waaruit ze ons land zijn binnengekomen. In afwachting van de effectieve uitzetting moeten ze misschien geïnterneerd worden. Tegelijk moet legale immigratie vanuit de thuislanden wellicht ook toegankelijk(er) gemaakt worden. Zo niet, belanden we in een situatie van sociaal darwinisme: zij die de regels overtreden en volharden, komen erin, zij die braaf vragen om binnen te mogen, krijgen de deur tegen de neus. Een gelijkaardig gevaar van sociaal darwinisme duikt overigens ook op als gevolg van al te lange wachttijden voor mensen die asiel aanvragen. We mogen deze mensen niet te lang in een afwachtingssituatie laten. Een inkorting van de procedures is hierbij niet alleen een praktische noodzaak, maar ook de beste dienst die we de betrokkenen zelf kunnen bieden. We moeten ons verder ook afvragen of voor situaties waarbij mag worden verwacht dat het gevaar manifest en duurzaam zal ophouden na verloop van een aantal jaren, een tijdelijk beschermingsstatuut niet meer passend is dan asiel. In voorkomend geval zal er wel in moeten worden voorzien dat lopend onderwijs, medische behandeling en dies meer voltooid kunnen worden (dus ook na de vaststelling van de duurzame beëindiging van een beschermingswaardige gevaarsituatie).

3

Staatsburgerschap en nationaliteit dienen onderscheiden én verbonden te worden

Er is een groep van mensen bij wie de vraag of ze het land binnen mogen zich niet stelt: de mensen die het staatsburgerschap van de betrokken staat hebben. Het staatsburgerschap linkt de burger aan een bepaald grondgebied en vice versa.

De meeste staten van Europa zijn historisch gebouwd op de ware of vermeende nationale identiteit van hun bevolking, een identiteit die zich vertaalt in het hebben van gemeenschappelijke kenmerken, het delen van dezelfde waarden, vaak ook het spreken van dezelfde taal. Zo worden in het gewone taalgebruik nationaliteit en staatsburgerschap ook vaak als synoniemen gebruikt. In veelvolkerenstaten als Oostenrijk-Hongarije, of recenter de Sovjet-Unie, lag dat wel anders. Daar konden de staatsburgers immers diverse nationaliteiten hebben: zo was men bijvoorbeeld burger van de Sovjet-Unie, maar van Russische, Tataarse of een andere nationaliteit.

Waar geen onderscheid gemaakt wordt tussen staatsburgerschap en nationaliteit, is het niet onlogisch dat voor het verwerven van het staatsburgerschap ook gekeken wordt naar elementen die eigen zijn aan de nationaliteit. In dezelfde lijn van dingen werd in België en in heel wat landen van Europa het staatsburgerschap in de eerste plaats verworven door geboorte uit burgers van het land. Daarbij kon ook verondersteld worden dat de kinderen de nationale identiteit van de ouders zouden erven. Ook bij een huwelijk ging men ervan uit dat de echtgenote zich de nationale identiteit van de man eigen zou maken en dus ook het staatsburgerschap kon verwerven. Later heeft men bij ons ook aan-

vaard dat men het staatsburgerschap kon verwerven door geboorte op het grondgebied, een wijze van verwerving van staatsburgerschap die van meet af aan aanwezig was in landen van grote immigratie. Deze landen zouden wel gaandeweg een eigen nationaliteit construeren. Het startpunt was echter het samenbrengen onder een staatsburgerschap (bv. van de Verenigde Staten) van mensen van allerhande nationaliteiten (Engels, Iers, Italiaans...). Het staatsburgerschap, dat tot dan toe verworven werd door geboorte in het land en/of door geboorte of huwelijk, kan de laatste decennia ook verworven worden door langdurig (in de regel legaal) verblijf in het land. Hier kunnen vragen bij gesteld worden omdat een legitiem verblijf op het grondgebied (erin mogen en er verblijven) intrinsiek iets anders is dan staatsburgerschap.

Staatsburgerschap en nationaliteit zijn weliswaar onderscheiden, maar zoals we zagen, zijn ze traditioneel ook sterk met elkaar verbonden. Wat houdt staatsburgerschap in zijn kern nu in? Ik zou zeggen een lotsverbondenheid met de andere staatsburgers, met wie een gemeenschap gevormd wordt en met wie de verantwoordelijkheid voor de staat en het algemeen belang gedeeld wordt. Of om het wat gemakkelijker te zeggen: het is deel willen uitmaken van de club en door de andere clubleden als zodanig aanvaard worden. Die andere leden van de club zullen dan van echte nieuwkomers kunnen verlangen dat ze de clubregels en clubcultuur onderschrijven. Eens lid van de club, is discriminatie echter uit den boze. De clubregels en de clubcultuur zijn ook evolutief en zullen met de tijd en mede onder invloed van de nieuwe leden veranderen.

Is het al moeilijk om nationale identiteit te definiëren, nog moeilijker wordt het de lotsverbondenheid met de staatsgemeenschap te omschrijven. Doordat we bijna overal

ter wereld de concepten nationaliteit en staatsburgerschap hebben vermengd, kan het niet anders dan dat voor de toegang tot het staatsburgerschap ook identitaire voorwaarden gesteld worden. Rijst dan de vraag: moet je om staatsburger te zijn alleen de wil hebben om deel uit te maken van de staatsgemeenschap en voldoen aan de verblijfs- of geboortevoorwaarden die door de staat gesteld worden om erbij te mogen, of moet je ook een bewijs leveren dat je je de nationale identiteit eigen wilt maken? Met andere woorden, moet je je de algemene waarden en kenmerken van de nationale volksgroep eigen maken? Het antwoord is niet eenduidig te geven; wellicht moet men trachten te identificeren welke kern van nationale identiteit verbonden is of moet worden aan het staatsburgerschap en welke elementen van de nationale identiteit daar niet mee verbonden zijn. Het zo bekijken lijkt me alvast het voordeel te hebben om de discussie rond wat al dan niet tot de nationale identiteit behoort en deze rond wat vereist moet worden aan verbondenheid met de gemeenschap enigszins los te koppelen. Uiteraard verschuift de hamvraag dan wel naar de vraag welke kernelementen van de nationale identiteit behoren tot de lotsverbondenheid die het staatsburgerschap verlangt.

Het onderscheid tussen staatsburgerschap en nationaliteit geeft volgens mij wel de sleutel tot het beantwoorden van de vraag of dubbel staatsburgerschap mogelijk zou moeten zijn. Een dubbele nationaliteit lijkt me zeker mogelijk: inzake kenmerken, waarden, cultuur en taal, identitair dus, kan een persoon banden hebben met zowel één volksgemeenschap als met een andere. Vele migranten en kinderen van migranten bij ons voelen zich bijvoorbeeld zowel Vlaming als Italiaan, Turk of Marokkaan. Staatsburgerschap evenwel impliceert het recht en de verantwoordelijkheid